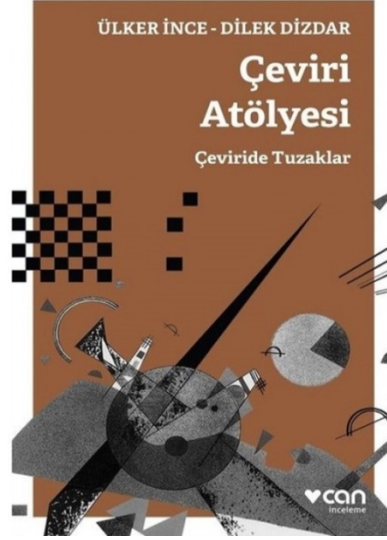

Ülker İNCE-Dilek DİZDAR, *Çeviri Atölyesi Çeviride Tuzaklar*, Can Yayınları, İstanbul, 2017, 264 sayfa.

Seda TAŞ*

Çeviri alaylıların mı yoksa mekteplilerin mi elinden çıkarsa daha iyi olur tartışmaları bir yana dursun hem alaylı hem de mektepli iki isim, Ülker İnce ve Dilek Dizdar yan yana gelip kaleme aldıkları *Çeviri Atölyesi Çeviride Tuzaklar* (2017) adlı kitapta el ele vermekte ve çeviri mutfağına girmektedirler. Çeviri sürecini dolambaçlarıyla anlatmaya çalışmakta ve süreçteki tuzakları kendi çeviri deneyimlerinden, verdikleri derslerde karşılaştıkları güçlüklerden ve öğrencilerinin çeviri pratiklerinden örneklerle betimlemektedirler.

İnce, Hacettepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu ile Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde ve Boğaziçi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Çeviribilim Bölümü'nde dersler vermiştir. Akademisyenliğinin yanı sıra Can Yayınları'nda ve Telos Yayıncılık'ta çeviri yayın editörlüğü görevini yürütmüştür. Dahası Truman Capote, Lawrence Durrell, Jared Diamond, Frances Stonor-Saunders, F. Scott Fitzgerald, Harper Lee, Joseph Frank ve Oscar Wilde'tan çeviriler yapmış ve çeviri ödülleri kazanmış deneyimli bir çevirmendir. Kitabın diğer yazarı Dizdar, Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde görev yapmış ve halen Mainz Üniversitesi Çeviribilim, Kültürbilim ve Dilbilim Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Çeviribilim Kürsüsü başkanı olarak çalışan

* Yrd. Doç. Dr., Edebiyat Fakültesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim Tercümanlık Anabilim Dalı, sedatas@trakya.edu.tr

bir akademisyendir. İki yazar da sadece kaynak ve erek dili iyi bilmenin çeviri yapmaya yeterli olduğunu varsayanların düştüğü büyük yanılgıyı ve çevirinin karmaşıklığını gözler önüne sermek gayretiyle yola çıkmaktadır. Çevirinin salt dilsel bir aktarım ve dilbilgisine sahip olmakla gerçekleştirilebilecek bir pratik olduğu yönündeki dar bakış açılarını kırmanın ötesine geçmeyi amaçlayan bu kitapla aslında yadsınamaz bir gerçeği de bir kez daha ortaya koymaktadırlar: iyi çeviri, çeviri pratiğinden gelen deneyimden ve deneyimler de üzerinde detaylı ve titiz çalışılmış kuramlardan beslenir. Kuram ve pratik ne tek başına var olabilir ne de birbirinden ayrılabilir. Bu doğrultuda, iki yazar kitaplarında çeşitli metin incelemeleri aracılığıyla metin türlerine ve işlevlerine odaklanırken çeviribilim kuramcısı Hans Vermeer'in Skopos Kuramı'ndan genel çerçeve olarak yararlanmaktadır. Kuramsal bir tartışmadan ziyade, seçilen her bir metin için "skopos kuramı" ışığında öğrencilere çeviride amacın ne olabileceği ve birer "uzman" olarak çeviri pratiklerini nasıl şekillendirebilecekleri gibi konularda bilgiler vererek uygulama ve kuramı ince ince yoğurmaktadırlar. Kitabın odak noktası çeviri kuramları olmasa da, İnce ve Dizdar çeviribilimci Hans Vermeer'in kısa bir metnine kitabın sonunda yer vererek okuru ışığın kaynağına göndermektedir. Derslerde kullandıkları örnek metinleri de ekleyerek bitirdikleri kitabı bir atölye mantığında hazırlayarak okura sunmaktadırlar.

Çeviri Atölyesi Çeviride Tuzaklar adlı kitap 2017 yılının Temmuz ayında Can Yayınlarından inceleme kategorisi içerisinde çıkarak raflardaki yerini aldı. Kitabın beş sayfalık "Giriş" bölümünde, İnce ve Dizdar kitabı yazmalarındaki amacı net bir şekilde ifade etmektedir: "... tek tek bilgilerin ötesinde çeviriyle ilgili bir tutum sergilemek, çevirmen adaylarının kendi tutumlarını geliştirmelerine destek vermek" (s.12). Gerçekten de nasıl ki her metin farklıysa, metinlerin karşındaki okur ve çevirmenler de farklıdır. Öyleyse birer okur olarak, okumaları, yorumları ve çevirileri de farklılaşır. Nitekim çevirmenlerin kendilerini tanımaları, çeviride bilinçli kararlar almaları ve çeviri tutumları geliştirmeleri çok önemlidir. Kitabın yazarları da bu nedenle, "gözü kapalı çeviri yapmayın" diyerek bir uyarıyla işe kolları sıvamaktadırlar. *Çeviri Atölyesi Çeviride Tuzaklar* çevirinin çok boyutlara sahip koskocaman bir dünya olduğuna ve burada kaybolmamak için bilinçli hareket etmek ve yapılan işin çeşitli yönleri hakkında farkındalık kazanmak gerektiğine dikkatleri çekmektedir.

İnceleme niteliğindeki kitap 264 sayfadan ve beş bölümden oluşmaktadır. Her bölüm farklı bir metin türüne, özelliklerine ve işlevlerine odaklanmaktadır. Genel olarak çeviride düşülen tuzaklar ve bazı özel durumlar örneklendirilerek farklı çeviri tercihlerine ve stratejilerine ışık

tutulmaktadır. Her bölümün sonunda, belirlenen metin türünün çevirisine ilişkin çıkarımlar bir sonuç alt başlığı kapsamında sunulduktan sonra, çeviri yapmak ve kendini çeviri alanında geliştirmek isteyenler için alıştırmalar da verilmektedir. Bölümler çeviri sürecine derinlemesine girerek metinlerin dilsel ve yapısal ritimlerini ayırt etmeyi, anlamın inceliklerini keşfetmeyi, sözcük seçiminde titizliği, yazarın söylediklerine duyarlı olmayı, çevresel, kültürel ve dilsel farklılıklara ve benzerliklere dikkat etmeyi, kalıpları sorgulatmayı amaç edinmektedir.

“Zihin Gözüyle Görerek, Kulağıyla Duyarak Sahne İçin Çevirmek” adını taşıyan ilk bölümde, bir tiyatro metnini çevirirken çevirmenin dikkat edeceği hususlar ve görevi nasıl olmalıdır sorunsallarından hareket edilmektedir. Tiyatro metinleri diyaloglar, sahne betimlemeleri, farklı dilsel yapılar, sözler ve bol bol hareket barındıran metinlerdir. Ayrıca karakterler veya kahramanlar farklı toplumsal sınıfları temsil edebilir, farklı eğitim, zihinsel ve duygusal özellikler taşıyabilir. Bütün bunların göz önünde bulundurularak ve diyaloglarda doğallığı yakalayarak çevri pratiğinin gerçekleştirilmesi tiyatro metinlerinin erek kültürde hayat bulmasında çok etkilidir çünkü tiyatro metinleri sahnelenmek için yazılan metinlerdir. Bu doğrultuda, tiyatro metinlerinin çevirisinde en temel amaçlar arasında sözcüklerin hareket ve tutumlara uygun olması, diyalogların doğallığı yansıtması sayılabilir.

İkinci bölüm “Bir Gazete İçin Haber Metni Çevirmek” adını taşımakta ve haber metinlerinin özelliklerine odaklanmaktadır. *Financial Times* gazetesinden seçilen ve Türkiye’yle ilgili olan bir haberin çevirisinde haber başlığının işlevinin ne olabileceği tartışmaya açılmaktadır. Gazetecilik söyleminin özellikleri, erek okur kitlesinin beklentileri ve özellikleri, gazetecilik dilinde yer alan kalıplar ve eğretilmeli dil detaylı olarak irdelenmektedir. Özellikle “en küçük çeviri birimin metnin bütünü olduğunun” ve “çeviriyi kimin ya da kimlerin ne amaçla kullanacağını bilmenin öneminin” altı çizilmektedir. Çevirmenlerin de kendi politik görüşleri, inançları, tercihleri ve değerleri olabileceği ve kendilerini soyutlamalarının güçlüğü anlatılmak üzere “çevirmenin tarafı” başlığıyla alt bir bölüm de eklenmektedir.

Üçüncü bölüm cep telefonu kullanıcıları için çevrilecek bir kullanım kılavuzu örneğiyle başlamakta ve “Bir Aletin Kullanım Kılavuzunu Kullanıcıları İçin Çevirmek” başlığını taşımaktadır. Kullanım yönergelerinin sözcükleri, yapıları ve içerdikleri teknik terimlerin çeviride yarattığı zorluklar ele alınmaktadır.

“Yarı Yazınsal Bir Yolculuk Metnini Yarı Yazınsal Bir Metin Olarak Çevirmek” başlığına sahip olan dördüncü bölüm Lawrence Durrell’in *Spirit*

of Place (Mekan Ruhü, Can Yayınları) adlı kitabında yer alan bir yolculuk yazısından seçilen bir paragrafın çevirisini mercek altına almaktadır. Bu bölümde yazarın dilsel seçimleri, özel adların metindeki yeri ve önemi, dillerin yapıları arasındaki farklardan doğan sorunlar detaylı olarak incelenmektedir. İyi bir edebiyat çevirmeni olmak için edebiyat metinlerine ilişkin bilgiye ve çeviri becerisine sahip olmanın gerekliliğine ek olarak, edebiyat çözümlenmeleri, yorumları, tarihi, kuramları okumak ve hatta bir yazar gibi duygu ve düşünceleri yazarak edebiyat dünyasına girmek gibi tavsiyeleri de yer verilmektedir.

“Bir Edebiyat Metnini Edebiyat Metni Olarak Çevirmek” adlı beşinci bölüm Ernest Hemingway’in bir öyküsünün çevirisi üzerine temellenmektedir. Bir edebiyat metnini çevirmek için, kaynak metni oluşturan yazar nasıl kendi dilini iyi biliyor ve kullanıyorsa, çevirmenin de kendi ana dilini iyi bilmesi, kullanması ve güzelliklerini yansıtmaya beklenir. İşte estetik haz ancak o noktada ortaya çıkar, çevirmen okura kendi dilinde başka bir yazarın ziyafetini verir. Esnek, yaratıcı ve özgür olabildiği ölçüde okurlara vereceği haz da değişecektir. Bu bölümde ayrıca yazınsal bir metinde biçimle birlikte betimlemeli bir okuma sürecine girmenin, dillerin yapıları arasındaki farklardan doğan sorunların farkında olmanın çeviri sürecinde çevirmenin kendisine güvenmesine ve sorumluluk almasına yön veren önemli hususlar olduğu belirtilmektedir.

Kitabın en çarpıcı özelliği çeviride tek bir doğrunun olmadığı ve alternatiflerin yer aldığı geniş bir yelpazenin bulunduğu, yapılan işe saygı duymanın ve işin sorumluluğunu bilinçli bir şekilde almanın önemi yönündeki düşüncelerin kitap boyunca yazarlar tarafından vurgulanıyor olmasıdır. Yazarların bu bakış açısını en iyi şekilde yine kendi sözleriyle açıklamak yerinde olacaktır:

“Bu kitapta yalnız çeviriyle ve dille ilgili olmayan bir çağrıda bulunuyoruz, o da hazır kalıplarla düşünmemek, doğru ya da iyi diye bize dayatılanları sorgulamaktan vazgeçmemek, savurganlığa, özensizliğe, kötü olana alışmamak, saygısızlığa izin vermemek” (s. 14)

İnce ve Dizdar’ın bu kitaptaki buluşması, birçok okura ve çeviri eğitimi alan öğrencilere hitap edebilecek, genel okurun dilinden anlayan yalın, kolay ve anlaşılabilir bir anlatım doğurmaktadır. Çevirmen adayları ve çeviriyle ilgilenenler için çevirinin inceliklerini görmeye, çeviriye, metne, yazara ve dile saygı göstermeye, sorumluluk duymaya açık bir davet oluşturmaktadır. Bu davete katılarak çeviri dünyasına girmeye ve çevirinin dolambaçlı yollarında dolaşmaya niyetlenen okurlara keyifli okumalar...